

рівень споживання, можливість задовольнити власні потреби, рівень якості медицини, освіти тощо. Існує декілька підходів до оцінки рівня життя населення. Узагальнюючі ці підходи, можливо виокремити дві методики оцінки – суб'єктивну та об'єктивну [1, с. 232].

Перша методика (суб'єктивна) здійснює оцінку рівня соціального розвитку на основі проведення опитувань громадян. Тим самим, стає можливим отримати реальні дані на основі висловлювань та думок громадян. Вагомим недоліком такої методики є складність проведення масштабних опитувань. Тому загальна оцінка, у більшості випадків, здійснюється на основі проведеного дослідження в рамках невеликої кількості осіб. За таких умов, неможливо адекватно дослідити рівень соціального розвитку всіх верств населення [1, с. 232-233].

Методика об'єктивного оцінювання базується на використанні вторинних даних, тобто на тих, що зібрані раніше. Джерелами інформації при застосуванні такої методики виступають офіційна та неофіційна статистика, дані про прибутки населення, збитки, бюджетні дані, результати попередніх досліджень, наукові висновки тощо [1, с. 233]. Вказана методика теж не бездоганна, її недоліком виступає саме інформація, її якість, на котрій здійснюються висновки. Адже інформація може бути застарілою та не відображати реальний стан речей, не відповідати об'єкту дослідження тощо.

Варто зауважити, що для якісної оцінки рівня соціального розвитку населення доцільно використовувати одночасно ці дві методики. Так, аналіз вторинної інформації надає змогу оцінити зазначений рівень в минулому та вплив на нього суміжних чинників. Застосування суб'єктивної методики дає змогу оцінити сучасний стан явищ та процесів. Тим самим, при їх синтезі можливо проаналізувати рівень соціального розвитку і його динаміку. Тому, для формування позитивного іміджу повинна здійснюватися модернізація соціальної сфери.

Список використаних джерел

1. Башинський Т. В. Рівень життя населення: огляд методик оцінки / Т. В. Башинський // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. – 2014. – Вип. 43. – Ч. 2. – С. 232-234.
2. Когатько Ю. Л. Теоретико-методологічні підходи до визначення соціально-економічних категорій «рівень та якість життя населення» / Ю. Л. Когатько // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – Т. 2. – №8. – С. 189-192.

Р. М. Ключник

ПОПУЛІЗМ: ТЕОРЕТИЧНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТА ПОЛІТИЧНА ПРАКТИКА

У вітчизняному політичному дискурсі часто лунають несхвальні відгуки щодо популізму. «Популіст» сьогодні – це не стільки науковий термін, скільки журналістське кліше, яке вживають, намагаючись розкритикувати політичного діяча. Але дане поняття вже давно існує в політичній науці і пов'язане з демократією, волевиявленням, громадською думкою, протестом, а також взаємовідносинами еліти і решти суспільства. В усьому комплексі сучасної літератури можна виокремити найбільш впливові підходи до визначення сутності та характерних рис популізму.

1. Ідеологічний. Популізм розглядається як набір ідей чи навіть ідеологія у вузькому сенсі (*thin-centered ideology*). Політолог К. Мюдде розглядає популізм як ідеологію, прибічники якої розглядають суспільство розділеним на дві частини: непогрішимий народ та корумповану еліту (*the pure people versus the corrupt elite*) та наполягають на тому, що політика повинна виражати загальну волю народу [1, с. 543]. Також популізм може сприйматися як особлива форма політичного світогляду.

2. Логічно-дискурсивний. Популізм можна розуміти як політичну логіку або

дискурс. Е.Лакло осмислював популізм як логіку конституювання політичного суб'єкта (народу) через розподіл соціального простору на владу та пригнічувану сторону [2, 38]. Іншими словами, популізм наслідує логіку демаркації «ми – вони». З цього витікає розуміння популізму як дискурсу, що протистоїть статус-кво (*anti-status quo discourse*), що спрощує сприйняття політичного простору шляхом символічного розмежування еліти та маси [3, с. 3]. На думку В.Литвина, популізм є формою різко антагоністичної політичної риторики або політики, яка спрощує існуючі проблеми із надзвичайною легкістю, безболісністю, а іноді й конкретикою, зводить усі проблеми до розпливчастих рішень [4, с. 70].

3. Стильовий. Популізм – це своєрідний політичний стиль. У рамках даного підходу важливим є домінування перформативних елементів політики (політейнмент). На думку Р. Брубейкера, доречно говорити про дискурсивно-стильовий поворот у вивченні популізму [5]. Головною задачею, відтак, стає виокремлення основних характеристик популістського стилю. Б. Моффіт та С. Тормі виокремлюють три елементи даного стилю: 1) апеляція до народу (*appeal to the people*); 2) сприйняття політичної реальності за допомогою ключових слів «криза», «загроза», «занапад»; 3) погані манери: використання неполіткоректної лексики, образи, перехід на особистості тощо [6].

4. Стратегічний. Популізм – це політична стратегія, спрямована на мобілізацію широких мас населення. Р. Джансен інтерпретує популізм як метод політичної практики, спрямований на мобілізацію маргінальних верств населення в публічну та протестну політичну активність, що супроводжується артикуляцією антиелітарної, націоналістичної риторики, що звеличує простий народ (*ordinary people*) [7, с. 82]. Характерна риса популізму – прямий контакт між лідерами, які здатні впливати на розум і почуття людей, і масами без посередництва політичних інститутів [8].

Взаємозв'язок популізму та демократії є неоднаковим за різних соціально-політичних умов. Популізм здатен відіграти позитивну роль при переході авторитарних режимів до «електоральної» чи «мінімальної» демократії. Він дає можливість людям відчувати себе виборцями, зрозуміти переваги політичного плюралізму та зробити перші висновки про значення багатопартійності та свободи вибору.

У той же час прихід популістів до влади в країнах з ліберально-демократичним режимом може призвести до ослаблення його основ, хоча це не обов'язково передбачає перехід до авторитаризму. Прояви популізму в ліберальних демократіях в якості впливової сили, що спирається на широку соціальну підтримку, не можна назвати винятково негативним феноменом, адже він допомагає виявити обґрунтоване занепокоєння частини суспільства.

Популізм транслює особливе бачення демократії, її «спрощену» форму. Популізм можна розглядати як потрійне спрощення сучасної демократії [9, с. 44-45]. По-перше, політичне та соціологічне спрощення проявляється у визначенні народу як реально діючого суб'єкта за допомогою протиставлення його еліті. Друге спрощення – це декларована популістами недовіра до інституту представництва та проміжним інститутам: правосуддя, парламент, уряд. Популізм віддає перевагу формам прямої демократії (мітинг, збори, референдум). По-третє, популізм конструює спрощену схему соціальних зв'язків та негативної ідентичності: люди об'єднуються не «за», а «проти». Так, в якості антагоніста можуть бути мігранти (у риториці правих популістів), транснаціональні корпорації та наддержавні структури (за логікою лівих та «зелених») та корумпована вітчизняна еліта (на думку опозиціонерів на теренах колишнього СРСР).

Спрощення не означає спотворення, це також і спосіб полегшити пошук вирішення складних проблем. Так, спрощені уявлення про демократію, трансльовані

популістськими лідерами, допомагають закріпити основи демократичної культури в країнах, де її бракує: авторитарні та поставторитарні режими. Іншими словами, цінності демократії та лібералізму (громадянські свободи, рівність перед законом, плюралізм) часто сприймаються в процесі національної мобілізації, на хвилі емоційного підйому та за наявності харизматичного лідера. Так, Б. Єльцин на початку 1990-х рр. використовував прозахідну риторiku, що різко контрастувала з радянською ідеологією. Прагнення у найближчому майбутньому приєднатися до Заходу забезпечило принаймні у короткотерміновій перспективі підтримку ринкових реформ. М. Саакашвілі (Грузія) акцентував увагу не лише на необхідності антикорупційних реформ, а й на відновленні територіальної цілісності країни. Перший президент Молдови М. Снегур також використовував націоналістичну риторiku.

Перемога популістів в останні роки стала звичним явищем: Д.Трамп у США, М.Сальвіні в Італії, Ж.Болсонару в Бразилії, В.Зеленський в Україні – це лідери, які успішно використовують апеляцію до потреб мас. Звичайно, не всі вони є представниками «простого народу», але вони демонструють обізнаність та співчуття проблемам пересічного громадянина. У даному контексті заслуговує на увагу позиція В. Зеленського під час передвиборчої агітації. Спілкування з народом проводилося переважно через Інтернет. Значної популярності В. Зеленський набув ще до початку виборчої кампанії через відомий серіал «Слуга народу», де актор зіграв роль голови держави, який долає опір олігархів та чиновників у процесі здійснення реформ. В.Зеленський фактично нав'язав П.Порошенку той формат дискурсу, який був йому, актору та гумористу, найбільш вигідним. Вимога проведення дебатів на стадіоні, на яку погодився чинний голова держави («стадіон, так стадіон»), довела його здібності як лідера. Нав'язаний П.Порошенку «медичний дискурс» зі здачею аналізів та взаємним звинуваченням у вживанні психоактивних речовин – це також перетворення політичного процесу на шоу, що було вигідним саме для коміка. Нарешті, під час дебатів на стадіоні В. Зеленський зачитав питання від народу, запропонувавши опонентові відповісти на будь-яке з них. Серед перелічених питань були й досить «незручні», пов'язані з конфліктом на Сході та особистим збагаченням П.Порошенка [10]. Це – яскравий приклад апеляції до широких мас населення. У день голосування кандидат продемонстрував журналістам заповнений бюлетень, за що був оштрафований.

Мусимо визнати, що популістська риторика заснована на нереальних обіцянках, які не підкріплені аналізом реальних можливостей. Ця обставина, поряд з традиційно високою роллю лідера (потенційний вождизм) є несприятливою обставиною для майже всіх популістських рухів. При цьому «спрощена демократія» може стати тим компромісом, який врятує країни з недостатнім демократичним досвідом від авторитарного реваншу. Поразка П. Порошенка на виборах стала закономірним результатом його роботи на посаді Президента протягом усієї каденції (невиконана передвиборча програма, поєднана з корупційними скандалами). Отже, результати виборів Президента України 2019 року стали свідченням саме такого сценарію.

Список використаних джерел

1. Mudde C. *The Populist Zeitgeist* / C. Mudde // *Government and Opposition*. – 2004. – Vol 39. No. 4. – P. 541-563.
2. Laclau E. *Populism: What's in a Name?* // E. Laclau // *Populism and the Mirror of Democracy*. Ed. by F. Panizza. – London and New York: Verso, 2005. – P. 32-49.
3. Panizza F. *Introduction: Populism and the Mirror of Democracy* // *Populism and the Mirror of Democracy*. Ed. by F. Panizza. – London and New York: Verso, 2005. – P. 1-31.
4. Лутвин В. Популістські партії у структурі модерних партійних систем країн Центральної Європи: порівняльний аналіз / Віталій Лутвин // *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. – 2012. – № 2. – С. 69-77.
5. Brubaker R. *Why Populism?* / R. Brubaker // *Theory and Society*. – 2017. – Vol. 46. No. 5. – P. 357-385.
6. Moffitt B. *Rethinking Populism: Politics, Mediatization and Political Style* / B. Moffitt, S. Tormey // *Political Stud-*

ies. – 2014. – Vol. 62. No. 2. – P. 381-397. 7. Jansen R. *Populist Mobilization: A New Theoretical Approach to Populism* / R. Jansen // *Sociological Theory*. – 2011. – Vol. 29. No. 2 – P. 75-96. 8. Побочий І.А. Політичний популізм і його місце в сучасному протистоянні політичних сил в Україні / І.А. Побочий // *Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. пр.* – К., 2008. – Вип. 70. – С. 42-52. 9. Паин Э.А. Популизм и элитизм в современной России: анализ взаимосвязи / Э.А. Паин, С.Ю. Федюнин // *Полис. Политические исследования*. – 2019. – № 1. – С. 33-48. 10. Головні дебати країни: Зеленський – Порошенко. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=3ZF6mmnJPoQ>.

М. Б. Шамкин

ИМИДЖ БЕЛАРУСИ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО ВЕКТОРА ПАРЛАМЕНТСКОЙ ДИПЛОМАТИИ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

На современном этапе развития международных отношений парламентская дипломатия играет важную роль не только с точки зрения формирования и легитимации законодательной базы международных отношений, но и снятия коммуникационных барьеров между государствами, поддержки между ними стабильного и конструктивного диалога, а главное формирование позитивного мнения о своей стране и народе за рубежом.

Одним из перспективных инструментов улучшения имиджа Республики Беларусь на европейском направлении внешней политики можно рассматривать ее парламентскую дипломатию как один из возможных неофициальных (неправительственных) каналов политического влияния. В этом плане ключевым и одновременно наиболее проблемным сегодня видится фактическое состояние контактов Республики Беларусь с Европейским Союзом в рамках парламентской структуры ЕВРОНЕСТ «Восточного партнерства».

С начала запуска работы ЕВРОНЕСТ Европейский Союз поставил под вопрос легитимность Палаты представителей Беларуси из-за сомнительности демократического характера парламентских выборов 2008 года. Белорусские парламентарии настаивали на своем участии в ЕВРОНЕСТ на общих условиях для шести стран-участниц. Так, в первоначально определенной схеме Ассамблеи «Восточного партнерства» ЕС должна была состоять из 120 депутатов, из которых – 60 депутатов от Европарламента и по 10 депутатов от каждого национального парламента государств-участниц Восточного партнерства. В течение 2010 года были предложены альтернативные формулы: «5+5» (пять депутатов белорусского парламента + пять представителей гражданского общества) и «0+10» (только представители гражданского общества без права голоса, но с правом выступать на заседании).

Официальная белорусская сторона последовательно и решительно выступала против любого участия в работе Ассамблеи представителей оппозиции или негосударственных организаций. По этому вопросу официальный Минск сумел заручиться поддержкой со стороны парламентов остальных пяти стран-участниц Восточного партнерства. Из-за проблемы представительства Беларуси первое заседание ЕВРОНЕСТ было отложено. В начале 2011 года Европейские структуры склонялись к формуле «0+0» – отсутствие делегаций от Беларуси вообще [3]. В итоге первая парламентская ассамблея ЕВРОНЕСТ прошла в мае 2011 года в Брюсселе без парламентариев из Беларуси. Последние не согласились с тем, что вместе с 5 депутатами от Республики Беларусь ЕС пригласил и 5 представителей гражданского общества.

В последующие годы ЕС использовал практику доступа к участию в ЕВРОНЕСТ исключительно белорусских оппозиционных сил. Среди основных